

PRAVNI I EKONOMSKI ASPEKTI KREDITNIH POSLOVA

REZIME: Na finansijskom tržištu sredstva kod nas je uvek prisutan konstantan porast traženje u odnosu na ponudu kredita. To upućuje na sve veći značaj inostranih kredita u našoj privredi. Od stepena razvijenosti potrošačkih kredita u najvećoj meri zavisi u savremenim uslovima kupovna mogućnost potrošača. Kreditni odnosi u društvenoj reprodukciji omogućuju likvidnost i kontinuitet proizvodnji i prometu, kao i uravnotežnije robno-novčanih odnosa. Kredit ima veoma važnu ulogu i stvaralačku osnovu na privredna kretanja. Zbog toga je važna i uloga banaka, jer se one javljaju kao kreatori kredita preko iznosa raspoložive štednje. Kako svaki kredit za kreditora predstavlja izvestan rizik, razumljivo je da se za objektivnu ocenu rizika analiziraju prihodi i rashodi, finansijski rezultat finansijsko stanje i dinamička ocena dugoročnih programa i predviđenih mogućnosti razvoja poslovanja u budućnosti. Prilikom donošenja odluke o kreditnoj sposobnosti, potencijalni kreditor može da uskrati traženi kredit ako zahtev nije u skladu sa poslovanjem tražioca. U kratkoročne kredite spadaju krediti koji se obično odobravaju radi finansiranja tekućih potreba za obrtnim sredstvima i to, pre svega, firmama za obavljanje prometa robe i za carinjenje zaliha, i drugim institucijama. Dugoročni krediti se koriste za finansiranje izvođenja infrastrukturnih radova, izgradnju fabričkih objekata, nabavku opreme (mašina) i postrojenja

Ključne reči: kredit, kreditna politika, ulaganje, finansijsko tržište, banke

UVOD

Kredit predstavlja oblik finansijskih ulaganja koji se vezuje za poverenje kao jedan od najvažnijih momenata pri zasnivanju kreditnog odnosa. Naziv kredit potiče od latinske reči *creditum* što znači kredit ili zajam, odnosno od reči *credo, credere* što znači verovati.

Kredit predstavlja imovinsko pravni odnos između dva lica, odnosno između poverioca i dužnika. Poverilac je ono lice koje daje, ustupa svoju imovinu novac drugom licu dužniku na određeno vreme i pod određenim uslovima. Kod kredita je bitno da postoji načelo povratnosti, što znači da dužnik ima obavezu da vrati poveriocu uzeti kredit kada istekne rok trajanja kreditnog ugovora. Ovo načelo razlikuje kredit od poklona, donacija, regresa, subvencija i drugih oblika davanja. Kredit se po pravilu daje uz određenu kamatu koja predstavlja naknadu za korišćenje sredstava koja su dužniku ustupljena na privremenu upotrebu i raspolaganje.

U društveno ekonomskim formacijama koje su prethodile robnoj tržišnoj proizvodnji tj. kapitalizmu, kredit je imao prirodni i isključivo potrošački karakter. Kredit se kao ekonomska kategorija pojavljuje sa nastankom robnonovčanih odnosa.

U kapitalističkim uslovima proizvodnje krediti se daju preventivno za proširenje proizvodnje, kao i u potrošačke svrhe. Novčani kredit u zemljama tržišne ekonomije izjednačava se sa svim ostalim vrstama robe, iako on ima posebno tržište i posebnu cenu koja se izračunava u visini kamatne stope. Veliki značaj kredita i njegovog uticaja izražava se u njegovoj mobilizatorskoj ulozi.

1. ZNAČAJ KREDITA

U međunarodnim ekonomskim odnosima krediti imaju posebnu funkciju smanjivanja nesuglasica između razvijenih i nerazvijenih zemalja, uz česte pokušaje političkih zloupotreba od pritiska od strane razvijenih prema nerazvijenim.

Mobilizatorska funkcija kredita ima i posebnu komponentu jer se prikupljaju novčana sredstva koja su često van prometne i proizvodne funkcije radi njihovog uključivanja u društvenu reprodukciju. Na taj način se ogromne količine novca bez društvene svrhe i smisla koriste kao optimalni oblici privrednog i društvenog razvoja. Ovaj novac bi u privrednom smislu bio neiskorišćen a to bi stvaralo ogromnu štetu privredi i društvu. Koncentracija finansijski sredstava je jedna od osnovnih osobina u savremenom svetu. Ona se u velikoj meri ostvaruje mobilisanjem raspoloživog novca raznim oblicima, stimulacija od strane banaka i drugih finansijskih organizacija.¹

Neophodno je naglasiti da se ova pojava ne ostvaruje ne samo delatnošću banaka nego delatnošću drugih privrednih i proizvodnih centara i otuda se krediti ne moraju pojavljivati jedino u obliku bankarsih poslovanja. Koncentracija novčanih sredstava u privredi omogućuje praćenje i primenu dostignuća tehničke revolucije. Proizvode se sve veće vrednosti, veoma je nagli porast ukupnog

¹ Stevan Šogorov, Bankarsko pravo, Novi Sad, 2004

društvenog bogatstva ali je isto tako potrebno sve više finansijskih sredstava za nabavku savremene opreme za rad i proizvodnju.²

Na finansijskom tržištu sredstva kod nas je uvek prisutan konstantan porast traženje u odnosu na ponudu kredita. To upućuje na sve veći značaj inostranih kredita u našoj privredi. Od stepena razvijenosti potrošačkih kredita u najvećoj meri zavisi u savremenim uslovima kupovina mogućnost potrošača. Kreditni odnosi u društvenoj reprodukciji omogućuju likvidnost i kontinuitet proizvodnji i prometu, kao i uravnotežnije robno-novčanih odnosa. Krediti omogućuju normalne društvene relacije između proizvodnje, raspodele i prometa i na taj način utiču na ubzavanje proširene reprodukcije. U svakom društvu odgovarajućom kreditno-monetarnom politikom i ravnomernom i potrebnom emisijom novca se ubrzav proces društvene reprodukcije i preraspodele novčanih sredstava prema utvrđenim pravcima privrednog i društvenog razvoja.

Oblici finansiranja društvene reprodukcije u savremenim privrednim sistemima su sve raznovrsniji, da se pojavljuju novi oblici i forme, i da krediti nisu jedini način ostvarivanja ovih društvenih ciljeva. Kreditni odnosi u velikoj meri utiču na međunarodne ekonomske odnose i to u najvećoj meri u pravcu unapređenja međunarodne ekonomske razmene i jačanja uticaja i značaja svetske podele rada.

U međunarodnim ekonomskim odnosima svaka država vodi takvu ekonomsku politiku koja prvenstveno odgovara privrednim i drugim društvenim interesima te privrede i toga društva. Upravo zbog toga izgradnjom novom međunarodnog ekonomskog poretka u kome sve veći značaj imaju kreditni odnosi, ostvaruju se ustvari zaštita interesa i davalaca i primalaca kredita.

Kreditna politika se može veoma teško odvojiti od monetarne politike jedne zemlje, tj. politike svesnog usmeravanja priliva novca u privredne odnose. Upravo zbog toga u razmatranju kreditnih funkcija posebno poglavlje, u društvenim privrednim odnosima, predstavljaju između emisionih i centranih banaka i drugih bankarskih organizacija. Dužničko poverilački odnosi zasnovani na kreditnoj osnovi na relaciji između novčanih i robnih fondova su u zavisnosti od emisije funkcije i emisionih banaka u jednom društvu.

1.1. Uloga kredita

U savremenim ekonomskim zbivanjima, kategorije novca i kredita je nemoguće izolovano posmatrati, jer se najveći deo novčanih sredstava stvara kreditom. Kredit ima veoma važnu ulogu i stvaralačku osnovu na privredna kretanja. Zbog toga je važna i uloga banaka, jer se one javljaju kao kreatori kredita preko iznosa raspoložive štednje. Mnoge promene u privrednom sistemu su pokazale da kredit nije neutralan faktor u odnosu na privredna kretanja. Navedeno pokazuje

² David Đ. Dašić, Sveto Purić, Nada V. Todorović, Osnovi ekonomije, Pravni fakultet, Kragujevac, 2006

i sama evolucija kredita od neutralnog i potrošačkog (jer se davao i vraćao u robi) do novčanog kredita koji se javlja kao pokretač i značajni regulator procesa reprodukcije.³

Kredit kao ekonomska kategorija obavlja sledeće ekonomske funkcije:

1. funkcija mobilizacije-prikupljanja sredstava,
2. funkciju likvidnosti i stabilnosti u proizvodnji,
3. funkcija razvoja međunarodnih ekonomskih odnosa,
4. funkciju razvoja nedovoljnih razvijenih područja,
5. funkciju kontrole tokova u privredi.

2. KREDITNI POSLOVI

Kreditni poslovi prema kriterijumu ročnosti se uobičajeno u finansijskoj teoriji dele na: kratkoročne, srednjoročne i dugoročne.

2.1. Kratkoročni krediti

U kratkoročne kredite spadaju krediti koji se obično odobravaju radi finansiranja tekućih potreba za obrtnim sredstvima i to, pre svega, firmama za obavljanje prometa robe i za carinjenje zaliha, i dragim institucijama. Rok za korišćenja ovih kredita, po pravilu, iznosi jednu godinu. Razlikujemo sledeće oblike kratkoročnih kredita: eskontni kredit, akceptni kredit, avalni kredit, kratkoročni kredit (po tekućem računu), bankarski kratkoročni kredit, potrošački kredit, lombardni kredit, rambursni kredit, vinkulacioni kredit.

2.1.1. Eskontni kredit

Pod eskontnim kreditom se podrazumeva takav bankarski posao kod kojeg banka kupuje od svog klijenta neko njegovo potraživanje prema trećem licu.⁴ Kao predmet eskonta se, po pravilu, pojavljuju hartije od vrednosti. Najčešće menice, varanti i čekovi. Banke kupuju isključivo sigurne menice, koje relativno brzo dospevaju, a mogu ih reeskontovati, odnosno prodati nekoj drugoj banci, obično centralnoj banci (Narodnoj banci Srbije).

Primer bližeg određenja eskontnih kredita najpre navodimo kategorije eskontnog proračuna:

- menična suma /MS/, tj. nominalna vrednost menice,
- eskont /E/ je iznos obračunate kamate za vreme od dana prodaje menice do njenog dospeća,
- eskontovana suma /ES/ predstavlja umanjenu meničnu sumu za iznos eskonta,

³ Jelena Božović, Kredit kao ključna karika bankarstva, Ekonomski pogledi, 2004, vol. 4, br. 3, str. 127-133.

⁴ Slobodan Milovanović, Marko Carić, Finansijski menadžment, Novi Sad, 2007, str. 77.

- eskontna stopa /p/ predstavlja kamatnu stopu po kojoj se obračunava eskont,
- kamatni ključ /Kk/ je brojčani izraz koji se dobija iz odnosa između 360 (godina dana) i eskontne stope,
- kamatni broj (Kb) predstavlja izraz koji se dobija kao proizvod menične sume i vremena (dani vezivanja) podeljen sa 100,
- uzeto je da kalendarska godina ima 360 dana, a broj dana u mesecu se određuje po kalendaru,
- rok/dan dospeća menice /t/ u obzir uzima dan dospeća menice za naplatu, a ne dan eskonta.

2.1.2. Akceptni kredit

Pri ovom obliku kreditiranja banka ne odobrava odmah kredit svom komitentu već akceptiranjem/stavljanjem svog potpisa na menicu povećava njen bonitet/sigurnost potraživanja, što praktično omogućava njenom imaoocu da dođe do kredita eskontovanjem menice ili da dobije kredit od domaće ili neke strane banke. Aktom akceptiranja menice banka stupa u meničnu obavezu, banka postaje glavni dužnik (trasat) dok izdavaoc menice (trasant) povećava svoju poslovnu sposobnost.

U akceptni aranžman banka stupa samo sa proverenim klijentima. U dnevnoj praksi akceptni kredit se često koristi u trgovini sa inostranim rezidentima.

Firma se opredeljuje za menični kredit uz akcept banke u slučaju kada je provizija, koju dobija banka za svoj status trasata (iznajmljeni ugled i potpis na menici), manji od kamate na neki drugi kratkoročni kredit. Klauzula koja se stavlja na menicu može da glasi: prihvatam, priznajem, akceptiram, sa obaveznim potpisom banke/akceptanta. Akceptni kredit se zaključuje ugovorom između banke i komitenta kojim se bliže utvrđuju uslovi kreditiranja.

2.1.3. Avalni kredit

Avalni kredit se obezbeđuje putem avala na menici. Aval predstavlja menično jemstvo kojim se garantuje da će neko od potpisnika menice/honorati ispuniti meničnu obavezu. Time avalist postaje regresni dužnik, što u stvari znači da se njemu može poverilac obratiti ukoliko akceptant/dužnik nije u stanju da isplati meničnu sumu. Banka može aval dati trasantu, trasatu ili za nekog od indosanata. Aval se može dati samo na ukupan menični iznos, pri čemu dužnik mora da isplati sve neophodne uslove za odobravanje ovog kratkoročnog kredita.

2.1.4. Kratkoročni kredit po tekućem računu

Kredit po tekućem računu ili kontokorentni kredit (lat. *Conto corrente* što znači tekući račun) predstavlja jedan od često korišćenih oblika kreditiranja. To

je kredit koji banka odobrava svom komitentu preko tekućeg računa. Korisnik kredita realizuje odobreni kredit postepeno, a istovremeno polaže novac na svoj tekući račun. Tako se dešava da banka i komitent često zamenjuju mesta dužnika i poverioca po tekućem računu.⁵

Komitent sam odlučuje o tome koliko i kada će angažovati kreditna sredstva za tekuće poslovanje. Komitent plaća samo kamatu na iskorišćeni deo kredita, a na neiskorišćeni deo eventualno nisku proviziju.

2.1.5. Bankarski kratkoročni kredit za obrtna sredstva

Važna karakteristika ovih kredita je da se odobravaju na kratak rok, od 30 do 360 dana, sa mogućnošću produženja i prevođenja iz jedne u drugu vrstu kratkoročnih kredita. Ova se vrsta kratkoročnog kreditiranja smatra ekonomski opravdanom (ostvarili su svoj cilj) ukoliko se efekti porasta proizvodnje (ili drugi efekti), pojave pre nego što se pojave inflacioni uticaji ovih kredita.

Kratkoročni krediti za obrtna sredstva se, u principu, odobravaju za sve delatnosti privrede. U praksi se najčešće koriste za: poljoprivrednu proizvodnju i zalihe, promet robe, izvoz robe i usluga, usmeravanje uvoza, devizne kratkoročne kredite i dr.⁶

2.1.6. Potrošački krediti

Potrošački (često nose naziv konzumni) krediti predstavljaju takvu vrstu kratkoročnih kredita koji se odobravaju/daju krajnjim potrošačima (građanima) za kupovinu potrošne robe. Odobravaju ih privredne organizacije (trgovinske i proizvođačke) i banke.

Davaoci potrošačkih kredita su najčešća preduzeća/firme i to za kupovinu robe koju ona proizvede ili koju prodaju (po predmetu svog poslovanja).

Banke najčešće daju potrošačke kredite za kupovinu industrijskih proizvoda lične potrošnje i to prvenstveno za kupovinu tzv. trajnih potrošačkih proizvoda (automobila, nameštaja, bele tehnike i drugih kućnih aparata i sl.). Obično dužnik jedan deo cene plaća odmah (npr. 20%), a ostatak plaća u mesečnim ratama (otplatama) na 6, 12, 18 ili više meseci. Kao obezbeđenje služi menica i izjava preduzeća da će platiti dug ako to ne učini njen radnik.

Pod određenim uslovima banke mogu davati potrošačke kredite i u gotovom novcu, ali se po pravilu korišćenje/isplata potrošačkih kredita praktično vrši putem čekova ili virmanskih naloga, kako bi se omogućila kontrola da li dužnik dobijeni kredit namenski koristi.

⁵ Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Novi Sad, 2007, str. 81.

⁶ Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Novi Sad, 2007, str. 82.

2.1.7. Lombardni kredit

Lombardni kredit⁷ predstavlja jednu vrstu zajma/kredita koji banka daje klijentu. Lombardni kredit se odobrava na podlozi vrednih stvari kao što su: nakit, zlato, hartije od vrednosti/skladišnice, konosman i dr. (jer predstavljaju robu u skladištu ili na putu), umetničke slike, roba i druge pokretne stvari.

Osnovne karakteristike lombardnih kredita jesu:

- kod odobravanja lombardnog kredita za banku je irelevantna kreditna sposobnost dužnika, već je merodavan bonitet zaloga (vrsta, stanje i vrednost),
- lombardni krediti su uvek manji od tržišnih vrednosti zaloga (za 30 do 40%) zbog rizika u slučaju prodaje založenih vrednosti,
- osnovna je obaveza banke da založene stvari osigura i uskladišti; ako su u pitanju hartije od vrednosti tada je banka dužna da isplati kamatu i druge prihode za račun njenog dužnika/vlasnika; u slučaju da se radi o dragocenim predmetima banka mora da preduzme sve mere obezbeđenja od krađe i gubitka vrednosti,
- ako korisnik ne vrati kredit u ugovorenom roku, banka ima pravo da svoje potraživanje namiri prodajom zaloga,
- kod lombardnog kredita je kamatna stopa nešto iznad nivoa eskontne stope i drugih kamatnih stopa, zbog manipulativnih troškova sa zalogom i dr.⁸

2.1.8. Relombard

Može se u praksi desiti da se banci, po primitku od svog komitenta u залог određene pokretne stvari (npr. dokumenta, dragocenosti i sl.) javi potreba za novčanim sredstvima radi obavljanja nekih drugih novčanih transakcija. Šta u tom slučaju banka može uraditi?

Banka može ovakve pokretne stvari ponovo lombardovati kod druge banke i tako sebi pribaviti potrebna novčana sredstva. Za relombard je karakteristično da su rokovi vraćanja dobijenih kredita vrlo kratki.

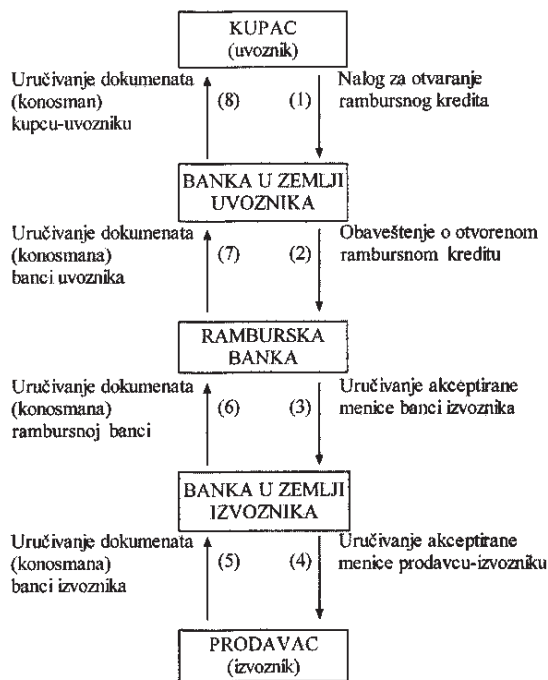
2.1.9. Rambursni kredit

Spada takođe u grupu kratkoročnih bankarskih kredita sa najvećom primenom u međunarodnom robnom prometu (prekomorskoj trgovini), koji se odobrava kupcu robe uvozniku. Rambursni kredit predstavlja kombinaciju akceptnog kredita, lombardnog kredita i robnog dokumentarnog akreditiva. Kao instrument

⁷ Lombardni kredit je dobio naziv po italijanskoj pokrajini Lombardija, gde se prvi put pojavio u 15. veku u obliku kredita uz zalogu.

⁸ Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Novi Sad, 2007, str. 85

plaćanja koristi se menica akceptirana od neke poznate rambursne banke (u trećoj zemlji). Finansijski tok ramburnog kredita ima sledeći izgled (nv, 428) sl. 1.:

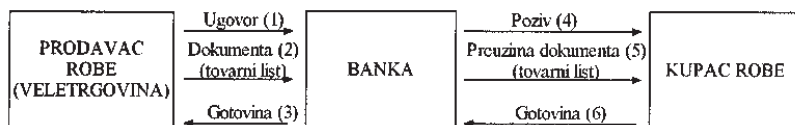

Slika 1.

Ramburni kredit može da se pojavi i u poslovima izvoza, kada ramburs izdaje banka izvoznika po nalogu svog komitenta prodavca/izvoznika.

2.1.10. Vinkulacioni kredit

Vinkulacioni kredit u simplifikovanom obliku ima sledeći izgled (nv, 484) sl. 2.:

Slika 2.

U formalnopravnom smislu vinkulacioni kredit nastaje kada prodavac zaključi sa bankom ugovor u kojem se uređuje da će njoj (banci) dostaviti po ugovoru robe dokumenta (npr. tovarni list), a da banka isplati protivvrednost isporučene

robe. Ovaj kreditni oblik predstavlja za banku davanje avansa na osnovu robe koja je u transportu i tovarog lista koji se nalazi kod nje. Drugim rečima, banka stiče pravo svojine nad robom sve do isplate od strane njenog kupca.⁹

3. SREDNJOROČNI KREDITI

U srednjoročne kredite spadaju oni krediti koji se koriste za kupovinu trajnih potrošačkih dobara, opreme i investicionu izgradnju do pet godina. U srednjoročne kredite ubrajamo: potrošačke kredite i građevinske kredite.¹⁰

Građevinski krediti se odobravaju po pravilu za izgradnju građevinskih objekata i to putem tekućeg računa i eskonta menica. Ukoliko se odobrava putem tekućeg računa, tada se koristi u fazama i kontroliše njegovo namensko trošenje. Ukoliko se kredit odobrava putem eskonta menice, tada menicu vuče, izvođač radova, akcept na menicu stavlja investitor, a njeno eskontovanje vrši odgovarajuća banka.

4. DUGOROČNI KREDITI

Dugoročni krediti se koriste za finansiranje izvođenja infrastrukturnih radova, izgradnju fabričkih objekata, nabavku opreme (mašina) i postrojenja. Ovi krediti se odobravaju za vremenski period duži od pet godina. U dugoročne kredite spadaju: investicioni krediti, hipotekarni krediti, stambeni krediti, konzorcijski krediti, forfetiranje.¹¹

4.1. Investicioni kredit

Investicioni kredit predstavlja dugoročni kredit za investiciona ulaganja u osnovna sredstva, a u određenim slučajevima i za potrebe u trajna obrtna sredstva. Bankarska praksa ukazuje da se investicioni krediti daju za sledeće namene:¹²

- Nabavku i izgradnju osnovnih sredstava podizanje novih građevina/objekata, rekonstrukciju postojećih kapaciteta, nabavku i troškove montaže opreme, nabavku osnovnog sredstva, sadnica, pošumljavanja, industrijskih prava (patenata i licenci).
- Ulaganja u trajna obrtna sredstva ulaganja u materijalnu proizvodnju, nedovršene proizvode, poluproizvode, gotove proizvode, novčana sredstva i potraživanja koja su stalno vezana za redovno poslovanje.
- Osnivačka ulaganja troškovi istraživanja, režije pri izgradnji, imovinsko-pravni odnosi, troškovi obuke kadrova i sl.
- Finansiranje sanacionog programa.

⁹ Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Novi Sad, 2007, str. 87.

¹⁰ Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Novi Sad, 2007, str. 87.

¹¹ Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Novi Sad, 2007, str. 88.

¹² Vojin Bjelica, *ankarstvo - teorija i praksa*. Novi Sad, Budućnost, 2001.

Tražilac kredita mora da podnese banci investicioni elaborat koji treba da sadrži podatke o investitoru i njegovoj kreditnoj sposobnosti, nameni i vrsti kredita, načinu korišćenja i vraćanja kredita, uslovima za izvođenje investicionog projekta i dr. Banka, davalac investicionog kredita, uzima radi obezbeđenja plasmana sredstava garanciju neke druge banke ili drugih subjekata u obliku: jemstva, hipoteke, ustupanja potraživanja od drugih firmi, osiguranje imovine dužnika...

4.2. Hipotekarni kredit

Hipotekarni kredit je dugoročni kredit gde njegov korisnik zalaže hipotkatne stvari, kao obezbeđenje kredita. Predmetom zaloge mogu biti industrijski objekti, zemljišta, stanovi, zgrade, pokretni predmeti koji imaju veliku vrednost, kao što su brodovi, avioni. Za poverioca je važan samo bonitet nekretnine koja je objekt zaloge.

U slučaju da dužnik ne otplati hipotekarni kredit u roku, onda banka poverilac može da svoje potraživanje naplati putem prodaje založene imovine na licitaciji ili da uvede prinudnu upravu kod dužnika.

U praksi je uobičajeno da se iznos hipotekarnog kredita kreće između 50–70% od tržišne vrednosti zaloge. Visina kamate na hipotekarni kredit je ravna visini važećih kamata na finansijskom tržištu za dugoročne kredite. Rok vraćanja ovih kredita se utvrđuje ugovorom zainteresovanih strana i kreće se od 10 do 30 godina. Hipotekarni krediti se otplaćuju na dva osnovna načina: fiksnom otplatom (u potpunosti na ugovoreni način) ili anuitetskom otplatom (na osnovu amortizacionog plana u kvartalnim ili polugodišnjim ratama).

4.3. Stambeni krediti

Stambeni krediti su posebna vrsta građevinskog kredita koji se odobravaju za finansiranje izgradnje stanova. Davaoci ovih kredita mogu biti banke, firme, razni fondovi i štedionice, i društvenopolitička zajednica. Pod stambenom izgradnjom se, u širem smislu, podrazumeva rekonstrukcija i adaptacija stanova i objekata. Kao kriterijum od kojega se polazi prilikom odobravanja visine kredita, roka i načina vraćanja kredita jeste kreditna sposobnost korisnika kredita. Rokovi vraćanja stambenih kredita se kreću do 25 godina. Sam početak otplaćivanja ovog kredita vezan je za termin korišćenja stambene jedinice. Stambeni krediti se odobravaju uz garanciju/obezbeđenje kredita u kom pogledu se koriste menično jemstvo i hipoteka na nepokretnu imovinu.

4.4. Konzorcijalni krediti

Konzorcijalni oblik plasmana dugoročnih sredstava podrazumeva odobravanje novčanih sredstava/kredita od strane više banaka (iz zemlje i inostranstva) za finansiranje investicionih objekata velike vrednosti, infrastrukturne projekte i

sličnih značajnih poduhvata. Bankarski konzorcijum može biti privremenog (kod *ad hoc* poslova) i trajnog karaktera (kada su u pitanju ekonomski interesi na dugi rok). Operativni poslovi kod konzorcijuma se poveravaju jednoj banci koja se naziva gastor banka. U dosadašnjoj praksi, konzorcijski krediti su se u najvećem broju slučajeva odobravali za finansiranje izgradnje putne infrastrukture (autoputa), gasovoda, železnice, hidroelektrana i sl.

4.5. Forfeting kredit

Forfetiranje je oblik dugoročnog finansiranja izvoza. Po mnogim elementima sličan je poslovima faktoringa (kupovini kratkoročnih potraživanja za isporučenu robu i usluge u inostranstvo). Forfeting se realizuje prodajom dugoročnog potraživanja prema nekom trećem subjektu.

Banka ili neka druga finansijska institucija forfeter, otkupljuje potraživanje koje ima izvoznik koji je prodao robu stranom kupcu na kredit (menicu ili akreditiv sa odloženim plaćanjem) čime ona preuzima rizik naplate tog potraživanja i postaje novi poverilac. Menična suma se umanjuje za troškove bankarske provizije i ta razlika se uplaćuje na račun izvoznika. Na ovaj način izvoznik stiče gotovinu (za određeno umanjenje) i povećava svoju likvidnost.

Forfetiranjem se ubrzava obrt novca i tako smanjuje potrebu izvoznika da traži kredit od svoje banke. Zahvaljujući mehanizmu forfetiranja formirano je takozvano sekundarno tržište hartija od vrednosti.¹³

5. OCENA KREDITNE SPOSOBNOSTI

Potencijalni kreditor procenjuje kreditnu sposobnost tražioca kredita analizom podataka kojim se dokazuje da će kredit biti uredno vraćan i na vreme otplaćen. Za tu svrhu ne postoji univerzalna shema, koja bi važila za sve slučajeve ispitivanja kreditne sposobnosti, pošto svakog tražioca kredita treba individualno tretirati i proceniti.

Kako svaki kredit za kreditora predstavlja izvestan rizik, razumljivo je da se za objektivnu ocenu rizika analiziraju prihodi i rashodi, finansijski rezultat finansijsko stanje i dinamička ocena dugoročnih programa i predviđenih mogućnosti razvoja poslovanja u budućnosti. Prilikom donošenja odluke o kreditnoj sposobnosti, potencijalni kreditor može da uskrati traženi kredit ako zahtev nije u skladu sa poslovanjem tražioca. Isto tako, kreditor može ugovorno da obaveže korisnika na kontrolu pridržavanja preuzetih obaveza i uslova, u prvom redu, da li se kredit stvarno koristi za namene za koje je odobren i da li su se promenile pretpostavke koje su opravdavale njegovo odobravanje. Prema ovome, između kreditora i

¹³ Slobodan Milovanović, Marko Carić, Finansijski menadžment, Novo Sad, 2007, str. 92.

korisnika ugovara se i kojim se slučajevima kredit može otkazati i tražiti povrat iskorišćenog u celini.¹⁴

Kod davanja saglasnosti i garancija za emitovanje hartija od vrednosti, sa namenom finansiranja poslovanja i razvoja privrednog subjekta, pogotovo kod neosiguranih obveznica i preferencijalnih deonica, obraća se pažnja na podatke koje prospektivno daje emitent, a time se preventivno štiti i kupac-investitor. Kod zaduživanja emisijom obveznica skreće se pažnja da su uprave tih privrednih subjekata obavezne da u postupku mobilizacije kapitala postupaju sa pažnjom dobrog privrednika, u interesu subjekta čijim poslovanjem upravljaju. Napomenimo još da je jedno od osnovnih prava akcionara pravo na dobijanje informacija od uprave, koje se ostvaruje putem formi finansijskih izveštaja i poslovnih informacija koje se objavljuju periodično.

ZAKLJUČAK

Svaki kredit sadrži u sebi izvestan rizik. Kreditni rizik je sastavna komponenta svakog kreditnog posla. Dugoročni bankarski krediti predstavljaju osnovu za finansiranje investicionog razvoja, i imaju znatno veći stepen rizika u odnosu na ostale oblike kreditiranja. U kreditnoj analizi ocene dugoročnog kreditiranja banka stavlja akcenat na validnost investicionog projekta čijom realizacijom u budućnosti se obezbeđuje rentabilna proizvodnja. Usled toga svaka banka nastoji da minimizira gubitke po osnovu bankarskih kredita. U tom slučaju banka vrši analizu kreditne sposobnosti investitora i ocenu investicionog projekta.

Kratkoročne kredite banke odobravaju radi zadovoljenja kratkoročnih potreba za obrtnim sredstvom, korisnicima tih sredstava. Srednjoročni krediti se odobravaju iz dugoročnih izvora sredstava i odobravaju se na rokove duže od jedne godine i kraće od pet godina, najčešće se otplaćuju kvartalno. Banke ih odobravaju za potrebe obrtnih sredstava i za potrebe za investicionim sredstvima dugoročni krediti se odobravaju na period od pet do deset godina da bi se zadovoljile potrebe proširene reprodukcije.

Nedostaci kreditiranja se ogledaju u tome što pribavljanje novčanih sredstava iz tuđih izvora, povećava direktne troškove poslovanja preduzeća koja koriste ta sredstva. Takođe, kreditiranje iz tuđih izvora smanjuje kreditnu sposobnost korisnika sredstava i stavlja ih u podređeni položaj prema davaocu kredita.

Kriza globalne ekonomije podstaknuta je slomom američkog hipotekarnog tržišta sredinom 2007 godine. Savremeni svet prolazi kroz istorijsku krizu poverenja u vrednosti, sistem i institucije. Svaka recesija u poslednjih 70 godina bila je obično posledica inflacije, izazvana poremećajima unutar nacionalnih granica. Sadašnja recesija je rezultat krize globalnog bankarskog sistema i obuhvatila je mnoge zemlje. Globalna finansijska kriza je izazvana preteranim

¹⁴ Josip Kovačević, Prilog analizi i ocenjivanju kreditne sposobnosti, Računovodstvo, 2003. vol. 48, br. 9-10, str. 94.

pozajmljivanjem novca. Vreme neodgovornog zaduživanja i filozofija života na kredit doživela je poraz. Da bi se izbegla situacija iz perioda krize, iz prve polovine prošlog veka, nužna je zajednička međunarodna akcija, ali mogući pozitivni efekti videće se s protokom vremena. Svet će proizvoditi i praviti novac, ali će finansijski sistem morati biti mnogo tradicionalniji i različit od onoga koji se sprovodio tokom nekoliko poslednjih decenija.

Mr Marko Konjikušić

Legal and economic aspects of the loan

A b s t r a c t

On the financial markets in our country is always a present of constant increase in demand in relation to the offer of credit. This indicates the growing importance of foreign loans in our economy. The degree of development of consumer credit is largely dependent on the contemporary consumer buying opportunity. Credit relations to the social reproduction are providing liquidity and continuity of production and trade, as well as more balanced commodity-monetary relations. The loan has a very important role in the creative sense and economic trends. It is therefore important the role of banks, because they appear as the creators of the loan over the amount of available savings. Since every loan lenders a certain risk for creditors, it is understandable that for an objective assessment of the risk, it is necessary to perform the analysis of revenue and expenditures, financial results and financial condition of the dynamic evaluation of long-term programs and business development opportunities provided in the future. In making a decision on the credit standing, a potential creditor may deny the requested credit if the request is not in line with the business of the applicant. In the short-term loans are loans that are usually granted in order to finance ongoing working capital needs and, above all, firms to perform the operations for the clearance of goods and supplies, and precious institutions. Long-term loans are used to finance the performance of infrastructure works, construction of factory buildings, purchase of equipment (machines) and facilities.

Key words: loan, loan politics, investments, financial market, banks...

Literatura

1. Slobodan Milovanović, Marko Carić, *Finansijski menadžment*, Privredna akademija Novi Sad, 2007.

2. Milorad Bejatović, *Privredno pravo*, Privredna akademija, Novi Sad 2009.
3. David Đ. Dašić, Sveto Purić, Nada V. Todorović, *Osnovi ekonomije*, Pravni fakultet, Kragujevac, 2006.
4. Stevan Šogorov, *Bankarsko pravo*, Pravni fakultet, Novi Sad, 2004.
5. Z. Antonijević, M. Petrović, Lj., Pavićević, B., *Bankarsko pravo*, Beograd, 1982. *Savremena administracija*
6. Vojin Bjelica, *Bankarstvo – teorija i praksa*, Novi Sad, 2001. *Budućnost*
7. Josip Kovačević, *Prilog analizi i ocenjivanju kreditne sposobnosti*, Računovodstvo, 2003. vol. 48, br. 9-10. str. 94–105.
8. Jelena Božović, *Kredit kao ključna karika bankarstva*, *Ekonomski pogledi*, 2004, vol. 4, br. 3. str. 125–135.